

Vlag!

Nr 17, najaar 2015

Voortzetting van Vexilla Nostra (1966) Vlaggenlijn (1998)

Periodiek van het Vlaggenmuseum Nederland, Vlaggenparade Rotterdam en de
Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde (NVVK)

Brandgrensrun:

4000 lopers over de Vlaggenparade

Waterloo, vlaggen en vaandels

De Vlaggenparade en de **Rotterdamse haven**

Vlag van de Staten-Generaal

Verkiezingen: **De 12 provincievlaggen** gehesen

Over de oorsprong van de
Duitse driekleur

inhoud

- 2 Redactioneel
- 3 HAL-vlaggen ter gelegenheid van de 100ste afvaart van het m.s. Rotterdam.

Ter gelegenheid van verkiezingen provincievlaggen gehesen.
- 4 Hoge Raad van Adel
 - Coen Schimmelpenninck van der Oije – Noodzakelijke hulpwetenschap
 - Egbert Wolleswinkel – De kunst van het weglaten
- 6 International Film Festival Rotterdam
- 8 De Vlaggenparade herkenkt: 10 en 14 mei 1940 en de brandgrens
- 10 De Vlaggenparade in dienst van de Rotterdamse haven
- 12 Shell Eco-marathon en Shell Energy-Lab 2015
- 14 Poetry International Festival Rotterdam
- 16 Willem van Ham – De Staten-Generaals- of Generaliteitsvlag
- 21 Marcel van Westerhoven – 26ste ICV Sydney
- 22 Thijs van Leeuwen – Vaandels en vlaggen in Waterloo
- 24 Wim Schuurman – De Duitse driekleur
- 24 Vlag kunstenaar op museumtoren

Omslag

Provincievlaggen wapperen op de Parade ter gelegenheid van de provinciale verkiezingen.

De Vlaggenparade Rotterdam is (inter)nationaal van karakter: de vlaggen van alle leden van de Verenigde Naties worden er vrijwel permanent getoond. Maar zo af en toe is er ook wel een echt Rotterdamse inbreng. Dit keer wordt o.a. aandacht besteed aan de herdenking dat het 75 jaar geleden is dat Rotterdam werd gebombardeerd. Uiteraard komt ook de haven wel eens aan bod: de gehele Vlaggenparade was voorzien van banieren en vlaggen van de nieuwste containerterminal van APM Terminals. Een internationaal tintje hoorde bij het vlagvertoon van Poetry International, van het Film Festival Rotterdam en van de Shell Eco Marathon. Lees alles erover in het Vlaggenparade-gedeelte, evenals het interview met twee mannen van het eerste uur van Vlaggenparade en Vlaggenmuseum samen.

In het vlaggenkundig deel deze keer twee langere artikelen: van Willem van Ham een analyse van wat bekend is over de Generaliteitsvlag, de staatsvlag van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, en van Wim Schuurman een verhandeling over de oorsprong van de vlag van Duitsland. Verder treft u een fotoverslag aan van Thijs van Leeuwen, die afgelopen zomer aanwezig was bij 200 jaar Slag bij Waterloo in België, waar vele regimentsvaandels waren te zien. En een verslag van het 26e International Congress of Vexillology in Sydney, Australië.

Vlaggenparade
Nederlandse vlag halfstok na de aanslagen in Parijs

De Holland-Amerika Lijn toonde in het verleden al eens een groot aantal van haar vlaggen in de Vlaggenparade.

Ter gelegenheid van de 100ste afvaart van het m.s. Rotterdam vanaf de Wilhelminakade in Rotterdam werd een 50 tal banie-

ren met het aansprekende HAL-logo gedurende een aantal weken getoond: een prachtige ode aan dit feestelijke gebeuren!

Op 18 maart jl. ging Nederland naar de stembus voor de Provinciale verkiezingen. Hoewel de Vlaggenparade Rotterdam zich verre houdt van politieke uitingen, werd aan

deze verkiezingen aandacht besteed door het tonen van alle provincievlaggen: een kleurrijk element tussen de landenvlaggen van alle leden van de Verenigde Naties die de kern van

de Vlaggenparade vormen. De voorzitter van de Stichting Vlaggenparade Rotterdam, Theo Schut, hielp bij het bevestigen en hijsen van deze veelkleurige vlaggen.

Noodzakelijke hulpwetenschap

Door Coen Schimmelpenninck van der Oije*

Belangstelling voor genealogie en heraldiek als hulpwetenschappen voor de geschiedenis ontstond gaandeweg mijn studie.

Voor oudvaderlands recht studeerde ik af met een scriptie over twee middeleeuwse geslachten waarbij ook zegelkunde een rol speelde, later in de Bijdragen en Mededelingen Gelre gepubliceerd. Mijn werkzaamheden in het Gelders Archief betroffen vooral de inventarisatie van huis- en familiearchieven, waarbij de genealogie van het geslacht een belangrijke rol speelde. In de jaren '70 van de vorige eeuw, toen ik verbonden was aan het Gemeentearchief en de Stedelijke Musea in Zutphen heb ik na een studie van het wapen van de stad een vlag ontworpen voor de gemeente. Het is nog altijd een genoegen om de vlag te zien wapperen bij een bezoek aan Zutphen. Al

heel lang kende ik Otto Schutte, secretaris van de Hoge Raad van Adel, zodat de onderwerpen genealogie, heraldiek en vlaggenkunde als vanzelf aan de orde kwamen. In 1984 werd ik lid, in 1991 voorzitter van de Raad. Overheidswapens als taak, vlaggenkunde meer in adviserende zin werden het maandelijks werk. Een aantal jaren bestuurslidmaatschap van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde sloot bij dit werk aan. In mijn jaren bij het Maritiem Museum Rotterdam kwam ik vanzelfsprekend in aanraking met vlaggen op schepen en aldus met de vlag van Rotterdam. Dan blijkt de geschiedenis van de vlag bij bestudering complexer dan op het eerste gezicht lijkt. Voor Martin Thurmer had ik altijd grote waardering. De degelijkheid die hij aan de dag legde bij het uitvoeren van ontwerpen van vlaggen, zijn eigen inzichten en ervaring droegen er mede toe bij om te proberen een bijdrage te leveren aan de instelling van het Vlaggenmuseum en de Vlaggenparade in Rotterdam. Daarbij kwam dat niemand een verzoek van Hans Horsting naast zich neer kon leggen.

Dat alles leidt tot de vraag wat het belang is

van vlaggenkunde. Waar vele liefhebbers zich bezighouden met vlaggen, is het goed daaraan een wetenschappelijke basis te verschaffen door bestudering van vlaggen in de volle breedte. Daarvoor moet de horizon ruimer zijn dan enkel de vlag. Het gaat om de geschiedenis van de stad, streek, het land of de instelling. De vlag heeft een andere waarde dan een wapperend logo, hoe origineel ook. Een vlag is bedoeld om lang te fungeren, niet om met de mode van de tijd mee te waaien en regelmatig te worden vervangen door een ander. Daarom moet grondige studie aan het ontwerp voorafgaan. En zo keer ik terug tot het begin. Ook de vexillologie is een noodzakelijke hulpwetenschap voor de geschiedenis, die wetenschappelijk dient te worden beoefend. <

*) voorzitter van de Hoge Raad van Adel 1991-2015

De kunst van het weglaten

Door Egbert Wolleswinkel*

Mijn affiniteit met vlaggenkunde hangt nauw samen met mijn interesse in heraldiek of wapenkunde.

Vanuit mijn genealogische interesse – stamboomonderzoek heeft mij vanaf mijn jeugdjaren bezighouden – stuitte ik al gauw op het fenomeen familiewapen. Naarmate mijn kennis van deze onderwerpen toenam, bleken familiewapens dikwijls streekwapens te zijn, die in veel gemeente- en waterschapwapens terugkeren. Mede op grond van deze kennis werd ik in 2003 benoemd tot secretaris van de Hoge Raad van Adel, adviescollege van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties onder meer inzake overheidsheraldiek. Een van de taken bleek het verstrekken van (vrijblijvend) advies aan

gemeentebesturen te zijn voor het ontwerpen van een gemeentevlag. Gemeentevlaggen zijn immers dikwijls gebaseerd op gemeentewapens, waarbij de meest essentiële symbolen worden overgenomen. Ik maakte dus ambtshalve kennis met de vlaggenkunde en heb tot mijn pensioenering dit jaar met veel genoegen potentiële gemeentevlaggen ontworpen. Vanouds stonden banenvlaggen zonder symbolen hoog in aanzien door hun eenvoud, maar aangezien het aantal heraldische hoofdkleuren (rood, blauw, groen en zwart) en metalen (goud=geel en zilver=wit) beperkt is, voorzien heraldische symbolen ter onderscheiding steeds meer in een behoefte. Bij het zoeken naar het meest kenmerkende symbool is het tonen van zelfbeheersing geen overbodige luxe, want de herkenbaarheid van een vlag wint door “de kunst van het weglaten”. In de praktijk blijkt een keuze uit meerdere symbolen, dikwijls afkomstig uit de wapens van fuserende gemeenten, nogal eens politiek beladen te zijn. Alle fuse-

De Hoge Raad van Adel houdt zich onder andere bezig met:

De registratie van de Nederlandse adel van het Koninkrijk der Nederlanden middels het filiatierregister.

De samenstelling en de wijziging van de wapens van provincies, gemeenten en andere publiekrechtelijke lichamen

Advisering over de wapens en de vlaggen van het Koninkrijk en de standaarden van de leden van het Koninklijk Huis

Het bijhouden van een vlaggenreger waarvoor de vlaggen van provincies, waterschappen en gemeenten zijn geregistreerd en beschreven
Advisering van de minister van Defensie over de emblemen en medailles van krijgsmachtonderdelen

rende gemeenten willen immers herkenbaar in het nieuwe wapen en in de nieuwe vlag terugkomen, hetgeen dan ten koste van de kwaliteit kan gaan. De Hoge Raad van Adel heeft vervolgens de opdracht de neuzen in deze vóórfase in dezelfde richting te krijgen, zodat de officiële advisering via de minister en eindi-

gende in de vaststelling van het wapen bij Koninklijk Besluit rimpelloos kan verlopen. Marcel van Westerhoven neemt in zijn artikelenserie in VLAG! over gemeentevlaggen in veel gevallen het jaarverslag van de Raad als uitgangspunt omdat in theorie eerst het gemeentewapen moet zijn vastgesteld alvorens aan een gemeentevlag kan worden gedacht. In theorie, want in de praktijk doet dikwijls al een logovlag de ronde, waaraan geen vlaggenkundige eisen worden gesteld. Overigens wordt de gemeentevlag niet bij KB maar bij gemeenteraadsbesluit vastgesteld, waardoor het advies van de Hoge Raad van Adel geen verplicht onderdeel van de procedure is.

Mijn bestuurslidmaatschap van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde had direct met mijn functie te maken. Ik werd gekozen in de vacature, die door het terugtreden van 's Raads voorzitter Coen Schimmelpenninck van der Oije ontstond. Daarmee bleef de continuïteit in expertise binnen het bestuur gewaarborgd. Ik kan zeg-

gen dat de periode van tien jaar die ik als bestuurslid mocht volmaken een leerzame en onderhoudende tijd was waarin, mijns ondanks, veel tot stand is gekomen. Hoogtepunten waren de tijdschriftenfusie en het internationale vlaggencongres, maar ook de vlaggendagen in verschillende delen van het land. In het tijdschrift *Vlag!* kon ik af en toe een bijdrage leveren voor de rubriek 'Hijsen of niet', bijvoorbeeld wanneer een gemeente het wat al te bont had gemaakt met het ontwerp voor een nieuwe gemeentevlag. Deze bijdragen schreef ik dan wel op persoonlijke titel om de Raad niet in diskrediet te brengen. Zo luidde mijn oordeel over de vlag van de fusiegemeente Utrechtse Heuvelrug: "in alle opzichten een mooie vlag"; Over de vlag van de gemeente Berkelland schreef ik: "een stille hoop blijft dat een volgende gemeenteraad deze logovlag zal willen inruilen voor een heraldisch correcte vlag". In de praktijk heb ik inhoudelijk veel baat gehad bij het *Vlaggenkundig woordenboekje* van Klaas Sierksma, dat in

De Hoge Raad van Adel ontvangt in 2008 de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Guusje ter Horst, vergezeld van haar directeur-generaal André van Es, voor een werkbezoek. Voorzitter Schimmelpenninck van der Oije (geheel rechts) en secretaris Wolleswinkel (geheel links) tonen de onderscheidingsvlag van de leden van het Koninklijk Huis. (foto Frank Krijger)

1970/1971 als bijlage verscheen bij het verenigingsblad *Vexilla Nostra*. Deze proeve van een Nederlands lexicon voor de banistiek kan ik iedereen aanraden, want in een discussie over vlaggenkundige onderwerpen is een goede blazoenering (formulering die geen aanleiding geeft tot misverstanden) een eerste vereiste.<

*) secretaris van de Hoge Raad van Adel 2003-2015

INTERNATIONAL FILM FESTIVAL ROTTERDAM

Het International Film Festival Rotterdam (IFFR) is een van de grootste publieke film-evenementen ter wereld.

Tijdens de 2015-editie werd voor het eerst ook de Vlaggenparade in de IFFR promotie betrokken.

TIMMERT AAN DE WEG

De weg vinden

Bijna 600 films in twaalf dagen, verdeeld over diverse programmaonderdelen, maakte het 2015-IFFR tot het erkende platform voor o.a. het lanceren van nieuwe films en talent: daardoor steunde het de onafhankelijke film-

makers over de hele wereld. Hoe moest je de weg vinden in zo'n overweldigend aanbod dat 12 dagen lang werd gepresenteerd? Er waren gelukkig een uitvoerige catalogus en een zeer toeganke-

lijke festivalkrant die de keuze vergemakkelijkten. Maar er waren meer mogelijkheden. De festivalsite gaf uitgebreide beschrijvingen en trailers. Ben je iemand van de lange adem of wil je juist zoveel mogelijk films zien in een zo kort mogelijk tijdsbestek: dan was er een spectaculair aantal korte films. En wie als eerste het regietalent van de toekomst wilde ontdekken, kon zijn hart ophalen aan de eerste of de tweede lange film van nieuwe sterren aan het cinemafirmament. Er waren films voor thematisch georiënteerden die een onderwerp graag goed uitgediept zien. Liefhebbers van grote publieksfilms of van art-house films konden genieten van producten die later in het jaar in de Nederlandse theaters zouden worden uitgebracht. Je kon bij je filmselectie ook afgaan op de voorkeuren van anderen bijvoorbeeld op die van professionele film veelvraters als een aantal journalisten van filmredacties: recensenten uit binnen- en buitenland presenteren met verve hun juweeltjes. Voorafgaande aan de film legden deze kritische kijkers in een video-essay uit waarom zij zo gegrepen werden door de betreffende film of documentaire.

Automatisch kiezen

Blindvaren op de smaak van door de wol geleverde festivaltijgers was ook een mogelijkheid. Zeven mensen die IFFR als hun broekzak kennen, traden op als festivalcuratoren: zij presenteren dagelijks op de festivalsite een overzicht van films die ze gaan zien of aanbevelen. En je kon ook volautomatisch kiezen: de grote IFFR computer leverde binnen een minuut een aantal titelsuggesties die jou op het lijf geschreven zijn. Dit wat betreft het filmaanbod. De 'vraagkant' werd ondersteund door een heel ruime publiciteit. De Vlaggenparade maakte daar voor het eerst deel van uit: er werden 20 banieren gehesen die gedurende het gehele festival bleven wapperen. Een bijzondere exposure, die voor herhaling vatbaar is: op naar de 45ste editie!

Reeds vele jaren besteedt de Vlaggenparade Rotterdam aandacht aan de dodenherdenking op 4 mei van ieder jaar: een groot aantal Nederlandse vlaggen wordt dan halfstok gehesen. Op 5 mei gaan die vervolgens in top. Dit jaar kwam daar de herdenking van het 14 mei 1940 bombardement op Rotterdam bij.

10 en 14 mei 1940

Al vroeg op 10 mei 1940 veroveren de Duitsers het militaire vliegveld Waalhaven en spoedig landen Duitse watervliegtuigen op de Maas bij de Maasbruggen. Door het gebrek aan tegenstand kan de vijand snel posities innemen aan beide zijden van de voor de Duitse opmars zo essentiële Maasbruggen. De Nederlandse militairen

staan, met uitzondering van de in Rotterdam gelegerde mariniers, onder commando van kolonel Scharroo. Zij zijn niet in staat om de Maasbruggen te heroveren, ondanks verwoede pogingen daartoe. Enige Duitse eenheden weten stand te houden op het noordelijk bruggenhoofd, maar de vijand kan voorlopig niet verder oprukken: daarvoor is de tegenstand te groot. Wanneer duidelijk wordt dat de Duitsers vanuit het door hen gecontroleerde Rotterdam-Zuid via de Maasbruggen Holland verder willen binnendringen, krijgen de mariniers opdracht dat te verhinderen. De bruggen moeten worden heroverd en opgeblazen. De mariniers weten door hun taaie en hardnekkige verdediging lang stand te houden. Tussen 10 en 14 mei vinden onder de hand al vele luchtaanvallen

op Rotterdam plaats door Duitse, Engelse, en Nederlandse vliegtuigen.

Nog steeds zijn niet alle vragen rond het vernietigende bombardement van 14 mei beantwoord. Vast staat dat op hoog Duits niveau een dergelijk zwaar bombardement wordt beschouwd als middel om de Nederlandse overgave te bespoedigen, ondanks de voorkeur van de Duitse commandant in Rotterdam voor een licht bombardement en onderhandelingen over een overgave. Het bombardement op 14 mei wordt uitgevoerd door 90 Heinkel bommenwerpers.

De Vlaggenparade herdenkt

Gedurende slechts dertien minuten vindt het grote oppervlaktebombardement op het centrum, Kralingen en Rotterdam-Noord plaats. De afgeworpen lading verwoest meer dan 30.000 woningen alsmede honderden

winkels, kerken, kantoren, theaters etc. Er komen tussen de 800 en 900 mensen om; 550 hebben een laatste rustplaats gekregen op begraafplaats Crooswijk

Brandgrens

Direct na het bombardement breken in en rond het centrum branden uit. Een harde wind wakkert het vuur aan. Brandweermaterieel is verloren gegaan en waterbronnen zijn onbereikbaar. Tienduizenden burgers vluchten weg uit het inferno. Wanneer vervolgens de wind draait en nog sterker wordt, vallen ook andere stadsdelen ten prooi aan de vlammenzee. Pas op 16 mei zijn de allergrootste branden geblust. Een gebied van 258 ha. is dan compleet verwoest.

De grens tot waar de brand zich uitstrekte is de afgelopen jaren gemarkeerd door vele grondspots met een speciaal logo. Dit jaar is het 75 jaar geleden dat dit bombardement en de fatale brand zich afspeelden. Reden voor de Vlaggenparade om daar veel aandacht aan te besteden. Er werden 75 Rotterdamvlaggen halfstok gehesen alsmede 4 speciaal ontworpen, prachtige banieren met daarop de datum van 14 mei, het brandgrenslogo en een afbeelding van de zwaar gehavende Laurenskerk. 's Avonds gingen 4000 lopers hollend het bombardement herdenken tijdens de brandgrensrun, waarbij zij onderandere langs de genoemde vlaggen en banieren op de Vlaggenparade liepen: dat heeft op velen een onuitwisbare indruk gemaakt.

*4000 lopers tijdens de Brandgrensrun
passeren de Vlaggenparade*

(foto Evert Buitendijk)

DE VLAGGENPARADE IN DIENS

Twee maanden lang was de Vlaggenparade Rotterdam in het voorjaar van 2015 geheel blauw gekleurd: alle 230 masten waren voorzien van vlaggen en banieren van APM Terminals.

Duurzame groei

Op de 2e Maasvlakte in Rotterdam is sprake van een wereldprimeur: er verscheen een nieuwe, uit de zee oprijzende diepzeekade, waarop een vol-automatische containerterminal werd gebouwd die geen emissies van CO₂, NO_x en fijnstof kent. Hoe kan dat? Het Deense bedrijf APM Terminals koos voor speciale, elektrische terminal installaties voor het overslaan van containers, daarmee bijdragend aan investeringen in duurzame groei.

Bij het ontwerp van deze terminal van maar liefst 86 hectare heeft APMT gebruik gemaakt van innovaties in de logistieke processen. Een containerterminal is eigenlijk eenvoudig van opzet: een container wordt vanaf het schip op de kade gezet (of andersom) en daarna naar een opslagterrein vervoerd, maar dat kun je op vele manieren doen. APMT hanteerde essentiële doelstellingen wat betreft veiligheid, productiviteit en duurzaamheid op deze 'overslagfabriek'.

De automatisering is hier extreem ver doorgevoerd met een grote scheiding tussen mens en machine: onbemande elektrische kranen die vanuit een controlekamer op de wal worden bediend. En de (elektrische) wagens (AGV's = automatic guided vehicles) die de containers over het opslagterrein verplaatsen, zijn ook onbemand en computer gestuurd. Een grote batterij, in plaats van een dieselmotor, zorgt voor de aandrijving van de AGV's: samen met de elektrische kranen is sprake van emissieloos vervoer, dat ook nog eens veel stiller plaatsvindt dan vroeger. De benodigde elektriciteit wordt verkregen via windenergie.

Playstaion

En wat die kranen betreft: die zijn meer dan 139 meter hoog, wat hoger is dan die van de

Rotterdamse Erasmusbrug. Deze kranen zijn de grootste en snelste in de wereld. De grootste containerschepen kunnen moeiteloos onder de reuzenkranen een plaats vinden. Als de terminal op volle capaciteit draait – na een investering van Euro 500 mln – kunnen 4,5 mln 20-voets containers per jaar worden afgehandeld. Schepen met 18.000 van deze containers aan boord kunnen binnen 24 uur de haven weer verlaten. Dat lukt met 400 man: de overslag op 'conventionele' wijze zou 800 man vereisen.

Op 24 april jl. hanteerde koning Willem-Alexander een walkietalkie om deze 'terminal van de toekomst' in gebruik te stellen: een kraanmachinist, niet meer in de kraan maar in de controlekamer, zette op commando van de koning met een 'joystick' een kraan in beweging: het leek op een "playstation" actie. APMT maakte heel veel werk van deze opening.

Zo werden op de containers de gezichten van de werknemers geprojecteerd. In de "bewoonde wereld" van Rotterdam werd deze belangrijke ontwikkeling in de – ver afgelegen – haven feestelijk gevierd met een door APMT van voor tot achter aangeklede Vlaggenparade. Die is er trots op zoveel weken lang de prachtige blauwe vlaggen en banieren te hebben mogen tonen aan de tienduizenden die dagelijks langs de Parade rijden, fietsen, (hard)lopen.

ST VAN DE ROTTERDAMSE HAVEN

Gedurende de tweede helft van mei jl. kleurde de Vlaggenparade Rotterdam dankzij 60 Shell banieren geel en rood.

Een kinetische dansvloer

Zin in een potje racen met je zelfgebouwde zoutwaterauto? Zelf energie opwekken op een dansvloer? Of ontdekken hoe je nou juist energie kunt besparen? De wereld van morgen in Shell Eenergy Lab. Wanneer je naar een Shell manifestatie gaat verwacht je eigenlijk een demonstratie met heel veel auto's. Maar dat is bij de Shell Eco-Marathon en het Shell Energy Lab wel anders. Deze marathon is een zuinigheidswedstrijd voor studenten en scholieren die dit jaar voor de dertigste keer werd gehouden. Teams uit heel Europa namen het tegen elkaar op door

met hun futuristische auto's zover mogelijk weg te komen met zo weinig mogelijk brandstof. Deze wedstrijd, voor de vierde keer in Rotterdam Ahoy', werd gecombineerd met de introductie van het Shell Energy Lab. Daar mochten bezoekers allerlei proeven doen en zo een interactieve ervaring opdoen. Kinderen kwamen op een laagdrempelige manier in aanraking met techniek. Het Lab zat boordevol interactieve zones. Je kon er voetballen met robots; er was een apparaat dat statische elektriciteit opwekt: als je de metalen bol aanraakt gaat je haar naar alle kanten overeind staan; je kon er dansen op een kinetische dansvloer en daarmee energie opwekken. Allerelei experimenten met energie en nieuwe technologie werden gepresenteerd; je kon verschillende soorten energie opwekken. En ook: hoe bespaar je op energie?

SHELL ECO- MARATHON en SHELL ENERGY LAB 2015

Niet snel maar zuinig

De Shell Eco-Marathon had een heel andere insteek. Het ging daarbij om een wedstrijd niet om wie het snelst is, maar wel wie het zuinigst rijdt. Maandenlang zijn zo'n 3000 techniek-studenten uit 21 landen met 200 teams bezig geweest met sleutelen aan hun ontwerp om hun auto nog zuiniger en nog schoner te krijgen. Een gewone auto rijdt zo'n 1 op 14: 1 liter voor 14 kilometer. Tijdens de Shell Eco-Marathon zijn er teams die 1 op 2000 rijden. In 2014 reed een auto uit Frankrijk bij deze wedstrijd 1 op 3315: van Rotterdam naar Madrid op en neer op 1 liter bandstof!

Shell begon 30 jaar geleden met het evenement. Vanaf het begin was het doel om jonge technici door middel van een wedstrijd te simuleren het beste uit zichzelf te

halen. Langzamerhand is het een mooie traditie dat er ook veel scholieren naar Marathon en Lab gaan. De groepen 7 en 8 uit het basis-onderwijs en de eerste en tweede klassen uit het VMBO, HAVO en VWO doen hier veel inspiratie op. Uit het Rijnmondgebied kwamen dit jaar 140 klassen op bezoek. Shell levert hiermee een belangrijke bijdrage aan de interesse voor met name het technisch onderwijs en voor de grote betekenis van de moderne technologieën.

De Vlaggenparade Rotterdam is er heel blij mee door Shell in de gelegenheid te zijn gesteld hieraan een 'baniertje' bij te hebben kunnen dragen. Het werd een indrukwekkend vlagvertoon daar op de Boompjes.

Het is een traditie aan het worden: de samenwerking van de Vlaggenparade met Poetry International. Ook dit jaar wapperden er in juni in de Vlaggenparade weer banieren met daarop dichtregels.

Toonaangevende poëzie

Poetry presenteerde voor de 46ste keer de meest toonaangevende poëzie van eigenzinnige en ontregelende grootmeesters naast die van jonge, originele dichterstalenten van overal ter wereld. Ze kwamen uit Baskenland, Zimbabwe, Rusland, de V.S., Chili, Polen, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Noorwegen, China, België en Nederland. In totaal 19 'reasons to be cheerful'. Temidden van alle vlaggen van de ledenlanden van de Verenigde Naties die continue in de Vlaggenparade wapperen, pasten deze banieren met dichtregels uit zoveel landen heel goed. De harde kern van het festival werd gevormd door de voordrachten van de festivaldichters. Speciale programma's brachten daarnaast vooraanstaande dichters, bijzondere poëzie en opvallende fenomenen in beeld. Rotterdam was weer het centrum van poëzie die op allerlei manieren ontroert, frappeert, boos of juist aan het lachen maakt. Poëzie die zich meer dan ooit bewust is van haar rol in al die samenlevingen. Het werd een feest van dichters die de taal van de straat omarmden; dichters die tussentalen uitvonden en die het einde van de creativiteit predikten; dichters die hun woorden wakker probeerden te houden, die van hun zinnen een nieuwe Babel stapelden, die contracten tekenden met de wolken, de vogeltrek nabootsten of die donderdagskinderen leugenaars noemden.

Reasons to be cheerful

Behalve het 'optreden' van deze dichters, waren er master classes en craft talks, twee prijsuitreikingen, vertaalprogramma's, tuin- en daklezingen, poëziecafés, een nieuwe kunstroute en een compleet filmprogramma. Er was poëzie die troost en vertrouwen biedt op meer dan een manier. Poëzie die zich meer dan ooit bewust is van haar rol in alle samenlevingen; het was een feest van taal, kunst en wereldwijde cultuur; voldoende 'reasons to be cheerful'. Dit jaar werden de 50 banieren in de Vlaggenparade niet door de dichters zelf gehesen. Bij de opening van het festival hingen de prachtige banieren er al en 14 dagen lang trokken ze de aandacht van de vele passanten: fel gekleurd en met teksten die vaak tot nadenken stemden. Wat is er weer een prachtig (mede)gebruik van de Vlaggenparade gemaakt. Welk festival volgt dit jarenlange Poetry voorbeeld?

POETRY INTERNATIONAL FESTIVAL ROTTERDAM: 'REASONS TO BE CHEERFUL'

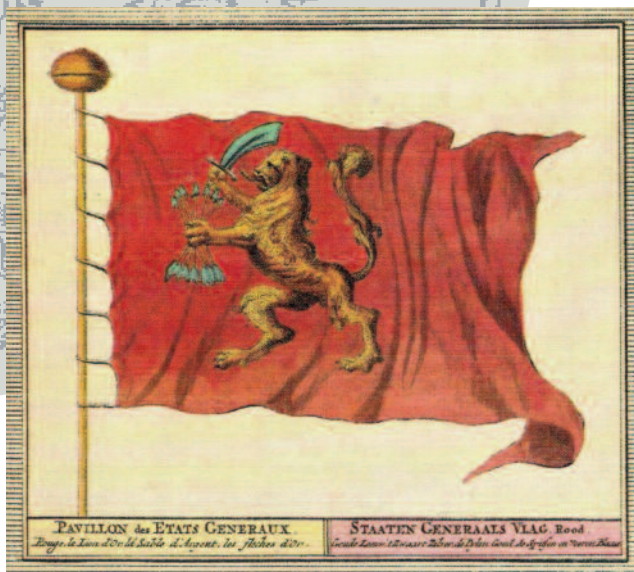

De Staatsvlag van de Nederlandse
Republiek:

De Staten-Generaals- of Generaliteitsvlag

Afb. 1.

De Staten-Generaal waarvan de naam aan de hier besproken vlag verbonden was, vormde met vallen en opstaan vanaf 1576 tot 1795 de regering van de Verenigde Nederlanden, ook wel genoemd “de Republiek van de Zeven Provinciën”. Haar gebied besloeg het huidige Nederland benoorden de grote rivieren, inclusief Zeeland, en afhankelijke gebieden in het Noorden (Drenthe) en het Zuiden (Staats-Brabant, Staats-Vlaanderen en Staats-Limburg).

De vlag was rood; in het midden of soms dichterbij de stok een gele leeuw met zwaard en pijlen, doorgaans ongekroond Afb. 1. Hij werd in 1795 voorgoed gestreken, toen de confederale Republiek ophield te bestaan en opgevolgd werd door een nieuwe staatsvorm, een eenheidsstaat onder de naam Bataafse Republiek.

Door **Dr. Willem van Ham**

Vlaggenreconstructies Theun Okkerse

Naam en betekenis

De begrippen Staten-Generaal en Generaliteitsvlag verdienen even uitgelegd te worden.

De Staten-Generaal vormden in de tijd van de Republiek één vergadering van afgevaardigden van onafhankelijke provincies. Zij waren verenigd volgens een verdrag dat zij in 1578 hadden gesloten, Unie van Utrecht genoemd.

De Generaliteit was alles wat niet één provincie betrof, maar een bestuurslichaam, onder meer belast met de landsverdediging, de relatie met buitenlandse regeringen, het voeren van oorlog, het sluiten van vrede en uiteraard het toezicht op de financiën om dit alles te bekostigen. Maar ook het gezag over het leger en de vloot behoorden daar toe. Geografisch gezien viel daar tevens onder het bestuur van de delen van Brabant en Vlaanderen die door het Staatse leger onder de prinsen Maurits en Frederik-Hendrik van Oranje veroverd waren. Deze landen noemde men daarom ‘Generaliteitslanden’. Vandaar dat ook de vlag die het regeringsgezag van de Staten-Generaal symboliseerde de naam Generaliteitsvlag kreeg.

Historisch

Vergaderingen van de Staten-Generaal werden sinds de regering van de Bourgondische hertogen door de landsheer bijeengeroepen, om met hem te overleggen over zaken van gemeenschappelijk belang, met als voornaamste onderwerp de heffing van algemene belastingen. Het aantal provincies of gewesten bedroeg oorspronkelijk zeventien. Wegens de oorlogssituatie in de Opstand, die voor het eerst in Holland vaste grond kreeg door de verovering van Den Briel en in Zeeland het innemen van Vlissingen in 1572, geraakten ook andere provincies in beroering. Om die reden riepen de Staten van Brabant in 1576 zelfstandig, zonder toestemming van de landsheer, alle gewesten in vergadering bijeen om te overleggen als Staten-Generaal tegen de aanwezigheid van Spaanse bezettingstroepen die wegens slechte betaling stad en land plunderden, waaronder het economische centrum Antwerpen. Eerst kwamen de Staten-Generaal bijeen te Brussel of andere plaatsen in het Zuiden. Sinds de herovering van Brabant en Vlaanderen door het Spaanse leger moesten zij verhuizen naar ‘s-Gravenhage, waar zij tot 1795 vergaderden in een van de grafelijke zalen van Holland aan het Binnenhof.

Op zoek naar eenheid 1572-1600

In 1572-1590, toen Holland en Zeeland hun machtsbereik wisten te behouden en voortdurend uit te breiden, voerden zij oranje, wit en blauw, de kleuren van hun aanvoerder, de prins van Oranje, in hun vaandels, vlaggen en wimpels. Maar omdat de afzonderlijke provincies zélf het gevoel hadden het gezag in eigen handen te hebben genomen voerden zij hun eigen symbolen en kleuren ook op de vloot. De organisatie van de zeemacht, oorspronkelijk per gewest geregeld, versterkte dit gegeven. Schepen uit Holland vierden volgens de oudste bronnen eerst een gespleten gele wimpel Afb. 2 waarin de

Afb. 2.

rode Hollandse leeuw. Naarmate de opstand aan kracht won hees men echter een complete leeuwenvlag met dezelfde kleuren *Afb. 3*. Zeeland, dat verwoed strijdend de Schelde voor de vijand gesloten hield, voerde een vlag die het beeld van het provinciewapen weerspiegelde: van twee (meestal) even hoge banen, boven geel waarin de boven helft van dezelfde leeuw en beneden een aantal golvende banen van blauw en wit.

Afb. 4 Een gemeenschappelijk symbool was er nog niet, maar de rode Hollandse leeuw, dikwijls met een zwaard in de rechterpoot, werd wel als zodanig gebruikt, vooral sinds de bevrijding van Leiden uit een langdurige Spaanse belegering. *Afb. 5*

Uit de opstand in het Zuiden is slechts een enkel vaandel bekend waarin naast de prinskleuren in blokken en banen een zwart ovaal voorkomt met de gele Brabantse gele leeuw erin, die met de rechterpoot een zwaard omhoog houdt. *Afb. 6*

Toen in Noord en Zuid de opstandige gewesten uiteindelijk in 1578 een gemeenschappelijk zegel gingen gebruiken en een wapen gingen voeren (zie bijlage), kozen zij als vanzelfsprekend voor een leeuw met een zwaard, verrijkt met een pijlenbundel die de eendracht onder de Verenigde Provinciën moest symboliseren.

Pas in 1596, op het moment dat de inmiddels geproclameerde Republiek met Engeland en Frankrijk een verdrag tegen de Spanjaarden kon sluiten, besloot de Staten-Generaal een staats- of landsvlag vast te stellen die diende te wapperen op de schepen die deel zouden uitmaken van het Nederlandse contingent in de geallieerde vloot die de Spaanse havenstad Cádiz zou gaan bezetten. Dit dundoek bestond uit drie banen van oranje, wit en blauw met in het midden 'de Wapenen van de Generaliteit', nader omschreven als 'de leeuw met de pijlen'. *Afb. 7* Uit (latere) afbeeldingen weten wij dat de leeuw niet in een wapenschild stond zoals de tekst schijnt te suggereren, maar als embleem los over het midden, meestal tamelijk klein binnen de witte baan. De vlag deed nog dienst bij een volgende expeditie die een jaar later plaats vond. Daarna komt hij niet meer in de archieven voor. De schrijvers redden zich doorgaans uit de moeilijkheid door te beweren dat het dundoek daarna niet meer gebruikt zou zijn.

Afb. 3.

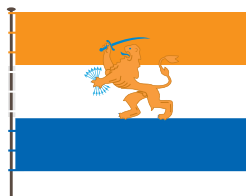
Afb. 4.

Afb. 5.

Afb. 6.

Afb. 7.

Zelfs oppervlakkig onderzoek bewijst dat de vlag nog wel eens gevoerd werd, met de leeuw in rood of goudgeel en met de kleurverandering van oranje-wit-blauw in rood-wit-blauw die langzamerhand gebruikelijk werd. *Afb. 8*

Afb. 8.

Gele Generaliteitsvlag 1600-1640

Voor de studie van de vlag zijn wij aangewezen op de producten van de beeldende kunst, vooral schilderijen en prenten. Schilderijen hadden daarbij als voordeel vormen en kleuren te tonen van de vlaggen en de daarop aangebrachte symbolen. Toch moet men steeds rekening houden met de artistieke voorkeur van de kunstenaars en de nog minder heldere rol van de opdrachtgever(s) die vaak de successen van de Staatse vloot of het leger op al dan niet kunstzinnige wijze vereeuwigen wensten te zien.

Op de oudste schilderijen domineerde de vlag van Holland, die meestal werd afgebeeld aan de top van de grote mast van het schip waarop zich de bevelhebber van de vloot bevond. Vooral Hendrik Corneliszoon Vroom uit Haarlem, speelde in op de bestaande behoefte aan dergelijke schilderijen. Hij maakte snel school in de zich snel verrijkende zeegewesten en kende al spoedig een aantal leerlingen en navolgers. Het duurde niet lang totdat op zijn schilderijen een vlag verscheen die wapperde op een door de Staten-Generaal uitgeruste oorlogsbodem. Helaas zijn de schilderijen die toen tot stand kwamen vaak niet gedateerd.

Vermoedelijk heeft het contact met de Engelse vloot ook hier de behoefte doen ontstaan om naast de vlag met de nationale kleuren een onderscheidingsvlag in te voeren, waarmee de door de Staten-Generaal benoemde vlootleiding of admiraliteit zich bij de oorlog op zee kon onderscheiden. Misschien heeft men hierbij het voorbeeld van Engeland gevolgd, waar al in 1545 de *Lord High Admiral* aan de hoofdmast de koninklijke standaard mocht voeren. Die weerspiegelde uiteraard het koninklijke wapenschild en men kon verwachten dat de Nederlandse Republiek een vlag zou invoeren naar het wapen van de Staten-Generaal. Maar zo eenvoudig was het niet: de meerderheid van de Staatse zeelui was gewend aan de vlag van het dominerende gewest, die van Holland dus. Nu werd deze verrijkt met de symbolen van de Generaliteit: de

pijlenbundel die de eenheid en het zwaard dat de weerbaarheid symboliseerde. De Generaliteitsvlag bestond dus uit een geel doek, waarop een rode leeuw met in de rechterklauw een (blauw) zwaard en in de linker een bundel van zeven (blauwe) pijlen. *Afb. 9* Typerend is dat de kroon die de leeuw in het wapen van de Staten-Generaal droeg in deze vlaggen meestal ontbreekt.

Afb. 9.

Bij het ontbreken van voorschriften heeft de verbeelding vrij spel, maar een 'sterke' vlag heeft een lange traditie. Tradities bekommeren zich echter alleen om de hoofdvorm en geven geen vaste regels wat betreft de details. We zetten zojuist de kleuren van zwaard en pijlen tussen haakjes omdat zeker in de begintijd rond 1600 de hele leeuw, inclusief tong, nagels en attributen, rood was gekleurd.

De gemakzucht, een factor waaraan de geschiedschrijving zelden aandacht besteedt, deed zich al snel gelden. De opstandige Nederlandse provincies kregen vooral in het buitenland al snel de naam 'Republiek van Holland', of kortweg 'Holland'. Het werkte natuurlijk door in de naamgeving van symbolen als de leeuw, het wapen en de vlag. Voorlopig merkte men dat alleen in Zeeland op. Als medestrijder met de provincie Holland uit het vroegste uur bleef men zichzelf als een soevereine staat zien, die bovendien aan de strijd ter zee in de beginjaren het belangrijkste aandeel had geleverd. Een aantal schilderijen van Zeeuwse schepen laat een vlag met de zwemmende Zeeuwse leeuw zien, eveneens voorzien van zwaard en pijlen *Afb. 10*. Een duidelijke boodschap voor wie het begreep: Zeeland beschouwde zich evenwaardig aan Holland. Al mislukte deze eerste poging om het proces van 'Hollandisering' te keren, op den duur zou men wat de staatsvlag betreft toch een succesje behalen.

Afb. 10.

Rode Generaliteitsvlag 1640-1795

Bij de officiële bestuursorganen in Den Haag was er ondertussen niets veranderd. Men bemoeide zich niet met de tradities van de marine, zolang er geen ingrijpende politieke veranderingen plaatsvonden. Toch moest de gele vlag op den duur wijken voor een rood doek met een gele leeuw in plaats van de rode. Het zwaard veranderde van blauw in zilver en de pijlen in geheel goud of zilver met gouden punten en veren.

Afb. 11 De oudst bekende afbeelding, verrassend genoeg van Italiaanse oorsprong, geeft bij de rode vlag met Generaliteitsleeuw als bijschrift 'La Haya', Den Haag dus. Kennelijk werd de vlag voor het eerst vastgelegd door een buitenlander die de rege-

Afb. 11.

lingsstad bezocht. Dit Haya zal zich dan wel aan de rede van Scheveningen hebben bevonden, want het Haagse Binnenhof is niet voor de grote scheepvaart te bereiken. De veranderingen werden geleidelijk doorgevoerd. Wat de vlag betreft vond nog tijdens de oorlog tegen Spanje bij de vloot een verandering van functie plaats. Volgens de literatuur ging circa 1639 de opperbevelhebber van de Staatse vloot als teken van zijn rang aan de grote mast van zijn vlaggenschip niet meer de generaliteitsvlag gebruiken, maar de rood, wit en blauwe vlag, die nu ook als politiek symbool aan betekenis won. Bovendien werd een lange wimpel onder aan het dundoek toegevoegd, een systeem van combinatie van vlaggen en wimpels dat geleidelijk aan uitgebreid en verfijnd werd om in de jaren zestig onder admiraal De Ruyter zijn hoogtepunt te bereiken. Een penning in 1647 uitgegeven door de weerbarstige Zeeuwse admiraliteit geeft de Generaliteitsvlag in de hoogste top van het allegorische 'Schip van Staat' weer.

Op de achterspiegels van de zeilschepen verscheen circa 1650 voor het eerst het staatswapen in de juiste kleuren; een gebruik dat pas na tien jaar algemeen werd. Het wapenschild achter op het admiraalschip 'De Zeven Provinciën' werd pas ruim tien jaar later rood in plaats van goud.

De Generaliteitsvlag werd voortaan niet meer gebruikt gedurende oorlogshandelingen, maar enkel bij sommige gelegenheden zoals de rechtspraak en handhaving aan boord van de oorlogsvloot of van Oost- en West-Indiëvaarders. In alle gevallen verwees de vlag rechtstreeks naar de rechtsmacht van de Staten-Generaal en niet meer naar de ondergeschikte bevelvoerders. Ook de plaats van het dundoek aan boord veranderde: de vlag wapperde niet meer aan de top, maar achter op de campagne of achterdek, boven de fraai gesneden achterspiegel.

Uitbeelding en laatste ontwikkelingen

De meeste afbeeldingen van Nederlandse oorlogsschepen met de Generaliteitsvlag achterop komen voor in semiofficiële afbeeldingen, zoals op de zogenaamde 'beloopenpenningen', na gewonnen veldslagen uitgereikt aan de admiraal en andere leidinggevenden of door VOC en WIC na geslaagde excursies naar de landen overzee. Vanaf ongeveer 1660 zijn de oudste boeken met afbeeldingen van vlaggen van 'alle' (in elk geval veel) landen bewaard. Deze kwetsbare vlaggenboeken werden in het laatste kwart van de zeventiende eeuw vervangen door vlaggenkaarten.

Onder de Nederlandse vlaggen staat de Generaliteitsvlag steeds als eerste voorop, steevast gevolgd door de Prinsenvlag, die vanaf 1650 óók Statenvlag werd genoemd. Door de macht der gewoonte en ook de aanwezigheid van bekende voorbeelden op schilderijen (of de aanwezigheid van oude drukplaten!) kwamen nog

Bijlage

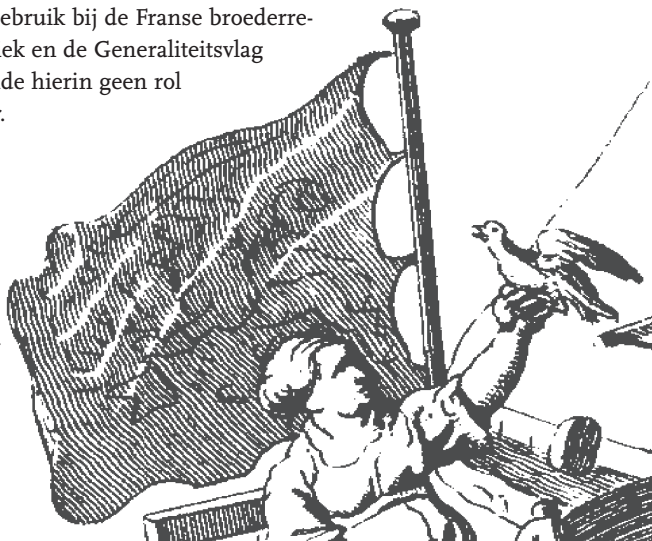
lang afbeeldingen voor die een verouderd beeld van het vlaggengebruik tonen.

Op schilderijen die marines (vooral zeeslagen) voorstellen, ziet men de rode Generaliteitsvlag sindsdien nog maar zelden. Dat komt omdat hij slechts ceremonieel gebruikt werd en niet meer tijdens oorlogshandelingen. De vlag bestond echter nog wel degelijk, wat de gebeurtenissen in de troebele late achttiende eeuw aantonen. Tijdens de binnenlandse onrust in de jaren 1785-1787 deden zich in enige provincies incidenten voor tussen de zogenaamde Patriotten die politieke veranderingen voorstonden en de Prinsgezinden die de voorkeur gaven aan het behoud van de bestaande staatsinrichting met een prins van Oranje als erfelijk stadhouder. Het vertoon van vlaggen of andere kleursymbolen werd een politiek strijdmiddel in de bijna in een burgeroorlog uitgelopen conflictsituatie. De Prinsgezinden voerden als nationale vlag een Prinsenvlag in de oude kleurstelling oranje, wit en blauw of nog liever een geheel effen oranje vlag. Zowel uit politieke spotprenten als uit de meer serieus bedoelde historische voorstellingen blijkt dat de Patriotten in plaats van het wapen van de stadhouder liever een leeuw in hun vaandels en vlaggen plaatsten, of het nu de rode Hollandse of de gele Staatse was.

Een mooi voorbeeld was het sierstuk dat te Amsterdam als showpiece prijkte bij een 'alliantie-maaltijd', onderdeel van een verbroederingsfeest tussen Nederlandse en Franse Patriotten op 27 januari 1786. *Afb. 12* Het stelt 'De vrije zeevaart' voor, gesymboliseerd door een tweemast-zeilschip met op het achterschip de Generaliteitsvlag, vergezeld van een vrouwenfiguur die 'De Hoop' moet voorstellen en de zeegod Neptunus. De beschrijving van een vlaggenincident te Middelburg in het volgende jaar bevestigt eveneens dat dit een rode vlag was met een gele leeuw in het midden.

De Unie die zijn naam gaf aan de vlag zou niet lang meer bestaan. In 1795 bezette een Frans leger de moegestreden Republiek. De nieuwe eenheidsstaat die daarna ontstond paste zich aan bij het gebruik bij de Franse broederrepubliek en de Generaliteitsvlag speelde hierin geen rol meer.

Afb. 12.

Het GENERALITEITSWAPEN

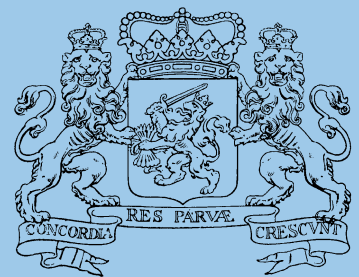
De Staten-Generaal, nog gevestigd te Brussel, gaven in 1578 opdracht een stempel te snijden voor een grootzegel. Het moest op de voorzijde een gekroonde leeuw voorstellen die met de rechterpoot een zwaard vasthoudt en in de linker een bundel van zeventien pijlen, bijgehouden door een lint met het opschrift CONCORDIA. Het geheel was het volgende jaar klaar. De pijlenbundel vormde de essentie van dit zegel. Zelden of nooit omschreven de Staten-Generaal het wapen zonder die te vermelden. Aan het zegel en de symbolische betekenis

Illustratie T. van der Laars

van de afgebeelde emblem is in de literatuur ruime aandacht besteed. Met het aanschaffen van het zegel hadden de opstandige provincies nog geen wapen, maar nadat in 1581 hun troepen een succes behaalden in het uiterste Noorden van het land door een Spaanse aanval op de grensschans bij Bomsterzijl (thans gemeente Zuidhorn) in Friesland af te slaan, schonken zij de verdedigers een gedenkpenning, waarop voor het eerst de Staten- of Generaliteitsleeuw in een wapenschild werd afgebeeld.

Pas in 1591 heeft de Raad van State, een college dat onder toezicht van de Staten-Generaal het 'dagelijks bestuur' van de opstandige gewesten vormde, een zegel aangenomen, aangepast aan de realiteit: in plaats van zeventien slechts zeven pijlen, voor elke provincie één. De Staten-Generaal stelden in maart 1599 vast dat de vaandels van het nieuw aangeworven krijgsvolk 'den Leeuw met de pijlkens' zouden gaan bevatten, ieder regiment in verschillende kleuren, om de een van de ander te kunnen onderscheiden.

Illustratie T. van der Laars

In een aantal besluiten tot toekenning aan Venetiaanse gezanten in 1626 en 1631 van het recht om hun familiewapen met dat van de Republiek te vierdelen, werd dit laatste door de Staten-Generaal omschreven als een rood schild waarin de Generaliteitsleeuw van goud. Portretten van afgevaardigden naar onderhandelingen die moesten leiden tot de Vrede van Munster (1648) vertonen een omlijsting met het staatswapen, met de in de internationale heraldiek gebruikelijke kleurarcering van rood voor het schildveld door loodrechte lijnen. Het aantal bewijspplaatsen voor de rode schildkleur neemt sindsdien geleidelijk toe.

Het wapen van de Staten-Generaal aan de Binnenwalevest in Dordrecht.

Ondertussen was men bij de vloot en in de zeesteden zó gewend geraakt aan de gele vlag met de rode leeuw daarin, dat men deze kleuren ook op het staatswapen was gaan toepassen: het meest bekend zijn de fraaie versieringen met het wapen van de Staten-

Generaal omringd

door de zeven provinciewapens achter op het vlaggenschip De Zeven Provinciën, vooral bekend uit de periode dat Michiel de Ruyter admiraal-generaal van de vloot was. Er ontstond ook een langdurige verwarring, vooral bij afbeeldingen van het wapen op de titelpagina's van geografie-

Foto's Theun Okkerse

Replica van de spiegel met de wapens van de Zeven Provinciën, Bataviawerf in Lelystad rond het wapen van de Staten-Generaal in de Hollandse kleuren.

sche beschrijvingen van de Nederlanden en kaarten in atlanten, bijvoorbeeld die van Nieuw-Nederland in het noorden van Amerika, waarvan de hoofdstad Nieuw-Amsterdam na verovering door de Engelsen New York ging heten. Vanaf 1650 begon ook in dit gebruik een kentering. Sindsdien nam het algemene gebruik van het aloude rode schild met gouden Generaliteitsleeuw toe, hoewel velen nog lange tijd door onwetendheid of slordigheid bij 'het oude goud' bleven.

Gebruikte literatuur

- Gouw, J. L. van der, 'Insignia Hollandiae', hoofdst. I van *Verslag over het jaar 1959*, gedaan door Gedeputeerde Staten aan de Staten der Provincie Zuid-Holland, 42 blz.
- Grijzenhout, F. *Feesten voor het vaderland. Patriotse en Bataafse feesten 1780-1806*. Zwolle 1989, vooral 37-111
- Ham, W.A. van, 'Symbolen uit de opstand in de Nederlanden: vaandels, standaarden, pennoenen en uniformen van Nederlanders, Schotten, Fransen en Spanjaarden rond 1600 (...) De Nederlandsche Leeuw 95 (1978) kol. 263306.
- Jonge, J.C. de, *Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen [derde uitgaaf, vermeerderd met de nagelaten aantekeningen van den overleden Schrijver en uitgegeven onder toezicht van Jhr. J.K.J. de Jonge]*. Dl. I, Zwolle 1869, vooral 144-150
- Kempers, B., 'Assemblage van de Nederlandsche leeuw', in: Kempers, B. (red.) *Openbaring en bedrog. De afbeelding als historische bron in de Lage Landen*. Amsterdam 1995, 60-100, vooral 77-81
- Kluiver, J.H., *De soevereine en independente staat Zeeland, De politiek van de provincie Zeeland inzake vredesonderhandelingen met Spanje...* Middelburg 1998
- La Roncière, N. de- en M. Mollat du Jourdin, Portualen. *Seekarten vom 13. Bis zum 17. Jahrhundert*. München 1984
- Mühlemann, L., 'Les pavillons des nations maritimes au XVIIe siècle d'après le manuscrit J. Moutton', 153-188
- Russell, M., *Visions of the sea*. Hendrick C. Vroom and the origins of Dutch marine painting. Leiden 1983, vooral 141-173
- Sigmond, P. en W. Kloek, *Hollands Glorie. Zeeslagen in de Gouden Eeuw*. Amsterdam 2014
- Sigmond, J.P., *Zeemacht in Holland en Zeeland in de zestiende eeuw*. Hilversum 2013
- Swigchem, C.A. en G. Ploos van Amstel, *Zes unieke wandtapijten. Strijd op de Zeeuwse stromen 1572-1576*. Zwolle 1991.106-115
- Versprille, A. 'De zegels en het wapen van Leiden', in: Leemans – Prins, E.C.M. (red.) *Zegels en wapens van Zuid-Holland*, 145-180
- Waard, C. de, *De Nederlandsche vlag, nieuwe bijdragen tot de kennis harer kleuren*. Groningen 1900, vooral 93-96.
- Wilson, T., *Flags at sea. A guide to the flags flown at sea...from the 16th century tot he present...* Londen 1986, vooral 56-60.

Herkomst of bron van de illustraties of reconstructies

- (1) P. Mortier 1693: *Wilson* (1986) p. 57, afb. 77;
- (2) Zegels Staten van Holland: Van der Gouw (1959) blz., p. 14, afb. 10 en p. 19, afb. 14;
- (3) Cornelis Czn van Wieringen 1622: Sigmond en Kloek (2014) p. 37, 024;
- (4) Hendrick de Maecht 1599/1603: Van Swigchem en Ploos van Amstel (1991) p. 113, rechtsboven;
- (5) Zegels en wapen Leiden: Versprille (1966) p. 178;
- (6) Anoniem (Mechelen?) 1577/1581: Van Ham (1978) kol. 289-290, afb. nr. II**;
- (7) Hessel Gerritsz 1622: La Roncière en Du Jourdin (1984) 249-250, afb. 75;
- (8) Hendrick Vroom 1630: Russell (1983) 167 fig. 150;
- (9) Cornelis Czn van Wieringen 1621: Sigmond en Kloek (2014) p. 38 nr. 026;
- (10) Hendrick Vroom 1605: Sigmond en Kloek (2014) p. 97;
- (11) J. Moutton 1650/1660: Mühlemann, 'Les pavillons des nations maritimes au XVIIe siècle d'après le manuscrit J. Moutton', 153-188, vooral 170, nr. 32b;
- (12) Reinier Vinkeles 1786: Grijzenhout (1989) p. 80 nr. 46 [Rijksmuseum Amsterdam].

26ste ICV down under een succes

Van maandag 31 augustus tot en met vrijdag 4 september jl. vond in Sydney, Australië, het 26ste *International Congress of Vexillology* (ICV) plaats.

Uit Australië waren 31 vlaggenkundigen aanwezig, uit de rest van de wereld hadden 44 vexillologen, inclusief schrijver dezes, de lange reis naar de andere kant van de aardbol ondernomen. En kregen daar geen spijt van: de Australiërs van zustervereniging *Flags Australia* hadden hun zaken goed voor elkaar en schotelten een uitstekend congres voor. Niet alleen was het lezingenprogramma, waarover later meer, prima verzorgd, maar elke dag was er wel een activiteit. Op maandag bood een boottoer door de haven uitzicht op de prachtige Harbour Bridge en Opera House. Dinsdagmiddag konden we op Observatory Hill de opnieuw opgerichte seinmast, die hier 200 jaar geleden ook al stond en waarin vele vlaggen waren gehesen, bewonderen. De woensdag was zoals gebruikelijk de excursiedag, naar Canberra. Daar waren vele interessante vlaggen in het War Memorial museum tentoongesteld. Ook kregen we een kijkje in de werkplaats waar historische vlaggen

1 De seinmast op Observatory Hill, 2 Australian National Flag Day 3 september 2015, 3 De Bowman-vlag in de State Library of New South Wales, 4 De lezingen vonden plaats in het Telstra Theatre, 5 De congresvlag op de achtersteven van de boot voor de haventoeer 6 De vlag op Parliament House in Canberra. Foto's Marcel van Westerhoven

van het museum werden geres- taureerd. Op naar het dak van het Parliament House, waar een enorm exemplaar van de Australische vlag aan een bijzonder vormgegeven vlaggenmast wappert. Donderdag 3 september woonden we als speciale gasten de ceremonie rond de Australian National Flag Day bij. En vrijdag tenslotte vond het slotdiner plaats met de uitreiking van prijzen en onderscheidingen.

Maar het grootste deel van de tijd draaide het natuurlijk om de lezingen. Deze editie waren er 33, waarvan een derde door Australiërs, meestal ook met Australische onderwerpen. Er was veel aandacht voor het op handen zijnde referendum in Nieuw-Zeeland over de keuze voor een nieuwe vlag. Twee lezingen gingen daarover, en tijdens het congres werd bekend dat er nu vijf ontwerpen voorliggen waaruit Nieuw-Zeelanders in het

eerste referendum (vanaf 20 november) een keuze kunnen maken. Ook Fiji is bezig met een proces om tot een nieuwe vlag te komen, zo leerde één van de lezingen, maar dat ligt nu even stil. Schrijver dezes hield een lezing over het tot uitdrukking brengen van regionale identiteit in Nederland door middel van vlaggen.

Annie Platoff (USA) won de prijs voor de beste lezing met haar verhaal over hoe oude vlaggen die het veld hebben moet ruimen toch weer een comeback kunnen maken, zoals de *Confederate Flag*. De prijs voor de beste vlaggenkundige publicatie van de afgelopen twee jaar, de *Vexillon*, ging naar Fred Brownell voor zijn proefschrift over de (huidige) Zuid-Afrikaanse vlag, waarvan hij de ontwerper is (zie *Vlag!* 16, p. 14-15). Tevens werd hij benoemd tot laureaat, de hoogste onderscheiding van de FIAV.

Aan het eind van elk congres benoemt de FIAV tijdens het slotdiner vlaggenkundigen die bijzondere verdienste hebben getoond voor de vlaggenkunde, wereldwijd en/of voor hun vereniging, tot Fellow. Het is een zeer heuglijk feit dat Theun Okkerse, die zijn kennis en kunde over vlagontwerp, zoals zijn *Vlaggentest*, wereldwijd met vlaggenkundigen deelt en die met zijn ontwerpwerk een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan ICV 25 in Rotterdam, zich vanaf nu ook FIAV Fellow mag noemen. Na Klaes Sierksma, Jos Poels, Hans Horsting, Joost Schokkenbroek en Marcel van Westerhoven is hij nu de zesde Nederlandse Fellow.

Een prettig congres, maar het was wel een beetje erg ver weg. In augustus 2017 is het volgende congres, in Londen. Op maar een uurtje vliegen van Nederland. Wie gaat er mee?

Marcel van Westerhoven

Foto Joost Schokkenbroek

Theun Okkerse (l), die niet op het congres in Sydney was, krijgt thuis door Marcel van Westerhoven het FIAV certificaat uitgereikt.

6

VAANDELS EN VLAGGEN IN WATERLOO

Twee avonden lang in juni van dit jaar werd ter gelegenheid van 200 jaar Slag bij Waterloo deze slag nagespeeld door meer dan vijfduizend reenactors uit bijna 50 landen.

Bij deze herdenking van de definitieve nederlaag van Napoleon werden ook nog eens 300 paarden en 100 kanonnen ingezet. Net als tweehonderd jaar geleden opereerden alle deelnemende regimenten en korpsen onder hun eigen vaandels, standaarden en vlaggen.

Het aantal toeschouwers dat deze grootse nabootsing van de beroemde slag kon meemaken, bedroeg ruim 250.000.

Foto's:

- 1 Britse Light Infantry met op de achtergrond de heuvel met de Leeuw van Waterloo
- 2 Het vaandel met adelaar van het Franse 99ste Linieregiment
- 3 Britse infanterie met het koningsvaandel en het regimentsvaandel
- 4 Oranje-blanc-bleu boven het bivak van de Prins van oranje, die in de slag gewond zou raken
- 5 Het vaandel van de Koninklijke Pruisische Garde Artillerie te voet
- 6 Het vaandel van een infanterieregiment uit Hannover
- 7 Beierse cavalerie met standaard
- 8 Verschillende Britse regiments- en koningsvaandels
- 9, 10 Richtvlaggen van Franse Jagersregimenten
- 11 Het gescheurde vaandel van het Franse 113de infanterieregiment van linie

Keizerlijk Franse leger weer niet ongeschonden uit de strijd!

11

foto's
Marius van Leeuwen
toelichting
Thijs van Leeuwen

Over de oorsprong van de Duitse driekleur *en zijn politieke achtergronden*

De Duitse nationale vlag kennen veel mensen. Zijn ontstaansgeschiedenis echter veelal niet. Door het internet zijn er nu veel meer bronnen beschikbaar om ons een preciezer beeld te vormen van die ontstaansgeschiedenis. Voor dit artikel heb ik een uitgebreide studie uit 2005 als leidraad genomen, waarnaast verschillende andere bronnen(*):

- *Deutsche Farben*

Die Entwicklung von Schwarz-Rot-Gold unter besonderer Berücksichtigung der Burschenschaft, door Falk Grünebaum

De ontwikkeling van de Duitse driekleur is een aardig lang en vooral een moeilijk proces geweest en hopelijk voor u heel interessant.

Door Wim Schuurman

Nadat de Franse keizer Napoleon Bonaparte met zijn legers verslagen was, stelde het Congres van Wenen in 1814-1815 onder leiding van de Oostenrijkse kanselier Klemens Wenzel von Metternich zich tot doel om het oude politieke systeem te herstellen en een evenwicht tussen de Europese grootmachten te creëren. Wat Duitsland betreft verenigden de 39 staten, waaronder 4 Rijkssteden, zich tot een losse gemeenschap die gedomineerd werd door Oostenrijk, de Duitse Bond. (Afb. 1)

Een oorsprong van de kleuren zwart-rood-goud ligt in de bevrijdingsoorlogen van 1813 tegen Napoleon en wel bij de uniformen van het Lützowsche Freikorps. Dit korps vrijwilligers bestond met name uit studenten die zich tegen de bezetting van Duitsland door Franse troepen

verenigden. Het inzicht dat men de gemeenschappelijke vijand slechts gezamenlijk verjagen kon, was de uiteindelijke ontsteking van het Duitse nationalisme. Het in 1813 gevormde Lützowsche Freikorps werd uiteindelijk tot een patriottisch Duits symbool.

Omdat de vrijwilligers onder leiding van de Pruisische majoor Adolf von Lützow (Afb. 2) uit alle delen van Duitsland kwamen en van daar heel verschillende kleding meebrachten, was de enige mogelijkheid een uniforme kleding samen te stellen door alle stoffen zwart te verven. Hierbij kwamen een rode voering en omslag plus goudkleurige messing knopen. (Afb. 3)

Teruggeredeneerd

Een eerste onbedoelde basis voor het latere zwart-rood-goud zou men kunnen zien in de

vormgeving van de uniformen van dit Freikorps: zwarte uniformen met omslagen die rood gevoerd waren en met messing knopen. Of een en ander het uitgangspunt voor de latere Duitse vlag was, is in detail zeer omstrepen. De "gouden" kleur van de knopen werd niet als een eigen kleur gezien. Dit bevestigen ook gedichten en liederen en spreuken uit die tijd. Naast vooral studenten sloten ook bekende mannen zich bij het korps aan, bijv. Friedrich Ludwig Jahn, bekend als Turnvater. Met zijn werk Deutsches Volkstum uit 1810 werd hij een van de geestelijk voorvechters van de Duitse eenheidsbeweging en herbeleving van de idee van een verenigd Duits volk. Naar verluid zou Jahn er in 1813 bij de Pruisische koning op hebben aangedrongen het vrijkorps een vlag c.q. vaandel te schenken. Jahn neigde ernaar in de kleuren van het oude Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie de bron van het nationale zwart-rood-goud te zien. Al tijdens de Napoleontische bezetting zou hij zijn turners deze kleuren meegegeven hebben. (Afb. 4)

Misvatting

Bij de stichting van de Jenaer Urburschenschaft op 12 juni 1815 in herberg / café 'Zur grünen Tanne' waren negen van de elf eigenlijke oprichters voormalige Lützower. De anderen waren nationaal en republikeins

gezinde studenten. Als kleuren bepaalde de Burschenschaft in de stichtingsoorkonde uitdrukkelijk "roth und schwarz zu den Farben ihres Paniers". Hiermee is ook de wijd verbreide mening dat de kleuren van de Burschenschaft in 1815 zwart-rood-goud zouden zijn geweest een misvatting. Het woord Bursche was toentertijd de gewone aanduiding voor een student.

Vlaggen van de Burschenschaft in Jena

De eerste vlag van de Jenaer Urburschenschaft was op grond van haast eenvoudig gehouden in de kleuren zwart-rood en enkel versierd met gouden franjes. Deze z.g. Kahlavlag is tegenwoordig nog in het bezit van de Jenaer Burschenschaft Arminia in de Burgkeller, die zichzelf als juridisch opvolger van de Urburschenschaft ziet.

De Jenaer Urburschenschaft van 1815 streefde naar een traditiebewust leven, maar ook naar een leven in gemeenschap dat bij de tijd paste. De studenten van de universiteit kenden in hun betrokkenheid drie speerpunten: innerlijke hervorming, een vrijheidsprogramma wat de binnenlandse politiek betrof en overwinning op de vreemde heerschappij. Men wilde zich laten leiden door een democratisch bewustzijn dat gekenmerkt werd door gelijkheid, door liberalisme en streven naar vrijheid - in het bijzonder vrijheid van meningsuiting, door tolerantie tegenover

mensen met andere meningen. De Jenaer Urburschenschaft nam een democratisch statuut aan. Zij ontstond na een juist beëindigde grote oorlog binnen autoritaire structuren en zag zichzelf als een politieke beweging.

Links de eerste vlag (Afb. 5): de Kahlavlag in de kleuren rood-zwart en met gouden franjes. Rechts de Wartburgfahne (Afb.6) de kleuren rood-zwart en in drie banen, versierd met een gouden eikentak en met franjes.

Op 31 maart 1816 kreeg de Burschenschaft een tweede vlag, de veel beroemdere zogenaamde Wartburgfahne. Jenaer vrouwen hadden deze geborduurd en geschonken. De vlag kende drie banen, bleef echter tweekleurig, rood-zwart-rood. Ze had gouden franjes en droeg een gouden eikentwijn. Het goud diende enkel ter versiering en oplichting van de donkere kleuren van de stof.

Eerste driekleur

De driekleur zwart-rood-goud verschijnt voor het eerst rond dat jaar 1816, bijvoorbeeld in de zomer van 1816 in een Jenaer Stammbuch. In de Burschenschaften in Heidelberg, Breslau en Berlijn zou in 1816/1817 de driekleur veel bijval hebben gevonden. In Stammböcher uit Heidelberg, Leipzig en Halle treft men reeds hier en daar een "Vivat schwarz-rot-gold" aan. Zwart-rood-goud zette zich lang-

Afb. 1 de Duitse Bond

Afb. 2. Von Lützow

Afb. 3. Een Lützower

Afb. 4. Banier van de Rooms-Duitse keizer na 1400.

Afb. 5. De Kahlavlag

Afb.6. De Wartburghfahne

Afb. 7. Wartburg

Afb. 8. Op weg naar de Wartburg.

Afb. 9. Het Hambacher feest, 1832.

zaam door in het bijzonder in Zuidwest-Duitsland, waar men als buur van Frankrijk en vanwege de overleveringen van de Franse revolutie en de Rijnbondtijd aan driekleuren de voorkeur gaf. In deze regio begon men de gouden franjes van de Jenaer vlag als derde basiskleur in de zin van een driekleur te zien.

De Burschenschaft organiseerde op 18 oktober 1817 het Wartburgfest op het slot bij Eisenach ter herdenking van de Volkerenslacht bij Leipzig. (Afb. 7) Zo'n 500 studenten en enkele professoren demonstreerden voor vrijheid en eenheid en tegen restauratieve ideeën. Zij beriepen zich op artikel 13 van de Bondsakte die een mogelijkheid gaf tot veranderingen in de richting van een constitutie. De Zuid-Duitse staten Beieren, Baden en Württemberg alsmede Hessen-Darmstadt en Nassau gingen snel aan de slag om dit artikel in die richting te gebruiken. De debatten op de Wartburg, die gekenmerkt werden door de thema's ideologie en kijk op de wereldorde, legden de basis voor de Paulskirchenverfassung (Pauluskerkgrondwet) van 1848/1849. (Afb. 8)

Deze tendens zette zich op het Wartburgfeest van 1817 door waar meerdere personen zwart-

rood-gouden kokarden droegen, doch waar de rood-zwart-rode Wartburgvlag gebezigd werd. Student August Daniel von Binzer (1793-1868) uit Kiel droeg er plechtig een zelfgedicht lied voor: "Stoot aan, leve zwart-rood-goud!" Lied en berichten over het feest werden wijd verbreid, waardoor de drie kleuren in steeds bredere kringen als teken van vrijheid en Duitse eenheid werden gezien. Vanaf ongeveer begin 1818 werd de vlag van de Jenaer Burschenschaft bij gelegenheid als driekleur zwart-rood-goud aangeduid.

Van 10 tot 19 oktober 1818 vond in Jena de tweede Burschentag plaats, waar Burschenschaften van de Duitse universiteiten op 18 oktober fuseerden tot de Algemene Duitse Burschenschaft (ADB). Als kleuren voor een fusiebanier besloot men tot een driekleur van horizontale banen zwart-rood-goud. Een vorm van een nationale vlag was geboren!

Driekleur onderdrukt

Op die tweede Burschentag discussieerde men ook over de geschiedenis van de Duitse kleuren naar aanleiding van een voordracht door student Robert Wesselhöft, die verkondigde dat zwart-rood-goud de kleuren van het oude Duitse rijk waren geweest. Vanaf ongeveer 1818

drong dit idee in de Duitse openbaarheid door en verkreeg het dundoek van de Algemene Duitse Burschenschaft definitief zijn nationale betekenis. Het verbod van de ADB en de vervolging van de Burschenschaften na de Karlsbader Besluiten van 1819 gaf de verspreiding van en het aanzien van zwart-rood-goud bij het volk een enorme stimulans. De vlag moest als gevolg van de vervolging zelfs verstopt worden. Deze werd eerst onder een altaarblad verborgen en in 1836 naar Zwitserland in veiligheid gebracht. Pas in 1858 keerde het doek naar Duitsland terug. De Burschenschaften werden tot voorbeeld en voortrekkers van de strijd tegen de reactionairen.

Na de gedwongen ontbinding van de Jenaer Urburschenschaft op 27 november 1819 droeg Von Binzer voor de bestuursleden een tweede beroemd geworden lied voor in het Jenaer gasthuis Rose: "das Band ist zerschnitten - war rot, schwarz und gold..."

1830-1840 Vormärz

Het Hambacher feest van 27 tot 30 mei 1832 toonde zonder twi-
fel dat de driekleur zich in verschillende lagen van de bevolking en in groeperingen definitief als symbool voor de vrijheid en eenheid had weten te nestelen. (Afb. 9) De kunstenaar

Afb. 10. Door Jens Pattke

beeldt de driekleur ondersteboven af. De volgorde van de banen lag toen nog niet officieel vast.

Ter gelegenheid van dit feest reisden zo'n 30.000 deelnemers uit alle delen van Duitsland en deels zelfs uit Polen en Frankrijk met zwart-rood-gouden vlaggen naar de Hambacher slotruïne bij Neustadt-an-der-Weinstrasse. Er werd een eenheidsstaat verlangd en vertegenwoordigers van verschillende burgerlijke groeperingen drukten hun stempel op dit feest. In een optocht werd vóór aan de zwart-rood-gouden vlag meegevoerd met opgeborduurd opschrift "Duitslands wedergeboorte". Dit opschrift maakte de bedoeling van de deelnemers duidelijk: het stichten van één Duitse nationale staat. (Afb 10)

Een reactie van de zijde van de overheid bleef niet lang uit: de Bondsdag van de Duitse Bond verscherpte met nieuwe decreten de Karlsbader Besluiten. Het tonen en dragen van de driekleur zwart-rood-goud werd als een aanslag tegen de veiligheid en grondwet van de Bond gezien en daarom verboden en tevens van een zware straf voorzien. Prominente aanhangers van de driekleur als Ernst Moritz Arndt, Heinrich Hoffman von Fallersleben, Ludwig Uhland en

Afb. 11. Friedrich Hecker

Fritz Reuter werden vervolgd. Omdat het zwart-rood-goud ondanks zware repressie niet meer te onderdrukken was, stelde koning Lodewijk I van Beieren de Bondsdag voor de driekleur tot vlag van de Bond te kiezen om hiermee de revolutionairen de wind uit de zeilen te nemen. Zijn voorstel werd echter niet overgenomen.

1848

Na de februarirevolutie in Parijs sloeg in maart in Duitsland de revolutionaire vlam in de pan. De maartrevolutie begon in Baden, in het zuidwesten van Duitsland en grenzend aan Frankrijk. De Badische revolutie verliep in twee fasen: tussen maart 1848 en september 1848 was er de Heckerstocht die bij Kandern eindigde met de vlucht in ballingschap van opstandelingenleider Friedrich Hecker. Mogelijk zijn er bij deze tocht Duitse driekleuren meegevoerd. Bewijzen hiervoor zijn nog niet gevonden. (Afb. 11)

De tweede fase begon na het afwijzen van de Pauluskerkgrondwet door de meeste vorstenhuizen van de Duitse Bond met de meiopstand van 1849. De Duitse burgers poogden nog een keer de voorgestelde grondwet erdoor te krijgen. (Afb. 12)

Afb. 12. Meiopstand 1849 in Dresden

Afb. 13. Berlijn, maartrevolutie 1848, gevechten op de barricades in de Breite Strasse.

Revolutionairen die niet de eenheidsstaat onder een monarchie wilden doch een republiek voerden een driekleur van verticale banen zwart-rood-goud in overeenkomst met de Franse vlag van de revolutie.

De revolutionairen voerden op de barricades in diverse steden de driekleur zwart-rood-goud. Van zijn ballingschapsadres in Londen stuurde Ferdinand Freiligraths zijn strijdlied: "Het kruit is zwart, bloed is rood, goudkleurig flakkert de vlam!"

De Bondsvergadering hief de Karlsbader Besluiten en verscherpingen op en verklaarde op 9 maart 1848 de kleuren zwart-rood-goud als de klaarblijkelijk oude kleuren van het rijk tot de kleuren van de Bond. Dit besluit bleef na het neerslaan van de revolutie van kracht totdat de

Afb. 14. Duitse Bond
(9-3-1848-1866; ratio 2:3)

Afb. 15. Gustav Struve

Afb. 16. Eerste Duitse nationale vergadering in de Pauluskerk in Frankfurt, 18 mei 1848

Afb. 17. Duitse nationale vlag, Pauluskerk-regering 1848-1849

Bond in 1866 formeel werd afgeschaft. (Afb. 14)

In Berlijn brak in maart 1848 de revolutie uit, bijna gelijktijdig met die in Wenen. Na het aftreden van Von Metternich in Wenen stelde koning Friedrich Wilhelm IV van Pruisen het ombouwen van de Duitse landen tot een bondsstaat voor, maar zijn poging zich aan het hoofd van een constitutionele beweging te stellen kwam te laat. Op 18 maart verlangde een menigte voor het slot het terugtrekken van de soldaten uit de hoofdstad. De koning beval aan het schandaal een eind te maken, waarop het tot bloedige en brute gevechten in de straten kwam; er vielen 190 doden waaronder vrouwen en kinderen.

Op de avond van 21 maart 1848 reed de koning te paard door Berlijn met een armband in de kleuren zwart-rood-goud. In zijn oproep: "Aan mijn volk en de Duitse natie" verklaarde hij de "oude" Duitse kleuren te hebben aangenomen en zichzelf en zijn volk onder de eerwaardige banier van het (oude) Duitse rijk te hebben gesteld...".

In het Badische Heidelberg eisten 51 liberale politici uit verschillende Zuidwest-Duitse landen het bijeenroepen van een Duits parlement. Eind maart kwamen gedelegeerden van talrijke burgercomité's uit Duitsland in Frankfurt voor een "Vorparlement" bijeen. Het kwam er tot twisten tussen de radicalen die een republiek wilden en de gematigde meerderheid die een constitutionele monarchie wenste. Uiteindelijk verlieten de radicalen de beraadslagingen. Hun leiders Gustav Struve en Hecker uit Baden, ondersteund door een door dich-

ter Herwegh in Parijs gesticht Duits Legioen, riepen op 12 april 1848 in Konstanz aan het Bodensee de republiek uit. Binnen twee weken werden zij daar door Badische en Württembergse troepen verjaagd. De twee leiders vluchtten naar Zwitserland. (Afb. 15)

Op 21 september 1848 trok Gustav Struve met 50 mannen Lörrach binnen. Op de markt liet hij de rode vlag van de revolutie hijsen en riep er vervolgens na een toespraak vanaf het balkon van het raadhuis de Duitse republiek uit. In 1849 werd hij gevangengenomen. Nadat groothertog Leopold de grond onder zijn voeten te heet werd en op 13 mei 1849 vluchtte, kwam op 1 juni van dat jaar een voorlopige republikeinse regering in Baden aan de macht. Struve maakte hiervan geen deel uit en voerde oppositie. Op 24 juni moest de regering Karlsruhe verlaten en naar Freiburg vluchten. De revolutie in Duitsland van 1848-1849 eindigde op 23 juli 1849 toen de vesting Rastatt in het Groothertogdom Baden als laatste bastion van de revolutionairen door Pruisische troepen werd ingenomen.

Ondertussen...

Op 18 mei 1848 kwamen de vrij gekozen afgevaardigden voor de eerste Duitse nationale vergadering in Frankfurt in de Pauluskerk bijeen. Er trad een voorlopige regering onder leiding van *Reichsverweser* aartshertog Johan uit Oostenrijk aan. (Afb. 16)

Vreemde situatie

Op 31 juli 1848 werd de driekleur zwart-rood-goud tot de nieuwe handels- en oorlogsvlag

verklaard. Een wet hieromtrent trad op 13 november 1848 in werking. (Afb. 17)

In het zogenaamde Pauluskerk-ontwerp van een rijkgrondwet werd een erfelijk keizerrijk met een Rijksdag als wetgevende macht en met algemeen kiesrecht voorgesteld. Daarentegen werd er geen woord over een nationale vlag vastgelegd. De vlaggenwet van november 1848 gold als een staatsrechtelijk geldige (grond)wet van het rijk. Het rijkswapen toonde de dubbelkoppige zwarte adelaar met rode tongen en gouden snavels. Deze was opgenomen in het kanton van de oorlogsvlag van de rijksvloot van 1848 – 1852. (Afb. 18, Afb. 19)

Omdat de vlaggenwet buiten het formele raamwerk van de rijkgrondwet stond, was zijn rechtsgeldigheid onafhankelijk van de erkenning van de rijkgrondwet en bleef allereerst buiten schot door het afketsen van de grondwet op grond van de weigering door de Pruisische koning Friedrich Wilhelm IV op 3 april 1849 de keizerskroon aan te nemen uit handen van het Duitse volk, waaraan “der Ludergeruch der Revolution” kleefde – de geur van een lokaas, loeder ofwel kreng. De poging om een Duitse nationale staat te stichten mislukte zo.

Uitgerangeerd

Nadat de revolutiebeweging aan zijn eind was gekomen werd op 2 september 1850 de zwart-rood-gouden vlag van de toren van de Pauluskerk binnengehaald. De Duitse Bond werd in zijn oude vorm hersteld. Bij het Bondspaleis gebeurde het weghalen van de driekleur pas op 15 augustus 1852! Met het buiten dienst plaatsen van de Duitse

vloot in 1852/53 kwam er ook een eind aan het ambtelijk gebruik van de driekleur. Dit is wel zo verwonderlijk, omdat formeel gezien de driekleur tot 1866 van kracht bleef zoals hierboven gesteld. De drie kleuren raakten echter niet in de vergetelheid. In de twee Thüringse vorstendommen Reuss en in Waldeck behielden ze als kleuren van het land staatsrechtelijk een zekere rang, temeer omdat ze overeenkwamen met de dynastische kleuren aldaar. (Afb. 20a, Afb. 20b, Afb. 21)

De spanningen in de Duitse Bond om de hegemonie bleven maar voortduren. Het koninkrijk Pruisen breidde zijn invloed uit ten koste van het keizerrijk Oostenrijk. De Sleeswijk-Holsteinse kwestie werd in 1866 aanleiding voor de Pruisisch-Oostenrijkse oorlog. De overwinning door Pruisen leidde tot de opheffing van de Duitse Bond en tot de verdringing van Oostenrijk als machtsfactor. Pruisen annexeerde de staten Hannover, Nassau, Hessen-Kassel en Frankfurt en stichtte daarop de Noordduitse Bond.

En weer terug...

De driekleur zwart-rood-goud zou pas met de Weimar-republiek weer als nationale op de voorgrond treden. Na de Duitse nederlaag in de Eerste Wereldoorlog werd de zwart-wit-rode vlag steeds minder gebruikt. De nieuwe Weimar-republiek verving de vlag door de zwart-rood-gele vlag op 11 augustus 1919. Tijdens het gehele bestaan van de Weimar-republiek was er een discussie over welke vlag te gebruiken. Monarchisten en nationaalsocialisten waren voor het opnieuw aannemen van de zwart-wit-rode vlag; de zwart-rood-gele vlag

Afb. 18. Oorlogsvlag 1848-1852

Afb. 19. Geus 1848-1867

Afb. 20a. Reus-Greiz of oudere lijn, 4:5

< Afb. 20b. Reus-Gera of jongere lijn

Afb. 21. Waldeck-Pyrmont, 2:3

werd door hen bespot als ‘zwart-rood-mosterd’.

Om tot een compromis tussen voor- en tegenstanders van de Weimarvlag te komen, besloot men op 11 april 1921 dat de nationale vlag zwart-rood-geel zou zijn en de basis van de handels- en dienstvlag ter zee zwart-

wit-rood, evenals die van de marinevlag. Op dit basisdoek werd, afhankelijk van het gebruik, een zwart-rood-goud adelaarswapen of een ijzeren kruis geplaatst. Deze gecompliceerde regel beviel bijna niemand.

Het Bundesgerichtshof verklaarde op 16 november 1959 dat de jarenlange beschimping van de term 'zwart-rood-geel' door monarchisten en nazi's onder leiding van Joseph Goebbels ervoor gezorgd heeft dat de term besmet is geraakt. Beide groepen spraken soms spottend van 'schwarz-rot-senf', 'zwart-rood-mosterd'. Mede vanwege deze bespotting spreekt men van zwart-rood-goud; of zoals de heraldicus Arnold Rabbow in 1969 zei: "De Duitse kleuren zijn zwart-rood-geel, maar ze heten zwart-rood-goud". Er bestaan oude heraldische regels dat goud en geel gelijkwaardig zijn.

**) Helaas zijn de vele opgenomen internet-adressen niet meer toegankelijk.*

Bronnen

- *Deutsche Farben*
Die Entwicklung von Schwarz-Rot-Gold unter besonderer Berücksichtigung der Burschenschaft von Falk Grünebaum, Essen 2005
via www.burschenschaft.de
- *Historischer Atlas Deutschland*
Vom Frankenreich bis zur Wiedervereinigung in Karten, Bildern und Texten von Manfred Scheuch, 2008 Wenen
<http://www.signafahnen.de/fotw/flags/de@bursc.html>
- http://de.wikipedia.org/wiki/Ur_burschenschaft
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_Duitsland#Van_de_Duitse_Bond_tot_de_Reichsgr.C3.BCndung...281815-1871.29
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Vlag_van_Duitsland
- http://de.wikipedia.org/wiki/Flagge_Deutschlands

- <https://flagspot.net/flags/de.html>
- <https://flagspot.net/flags/de1848.html>
- <http://www.laurentianum.de/rap2k/lpsymbof.htm>
- http://de.wikipedia.org/wiki/Gustav_Struve

Bronnen van de afbeeldingen

- Afbeelding 1
http://nl.wikipedia.org/wiki/Duitse_Bond#/media/File:Deutscher_Bund.png
- afbeelding 2
Von Lützwow http://www.bkv-ev.de/luetzower_3.htm
- afbeelding 3
Een Lützwower http://www.bkv-ev.de/luetzower_3.htm
- afbeelding 4
https://flagspot.net/images/d/de_hre400.gif Deze site geeft er ook een met halo's.
- afbeelding 5-6
www.jenapolis.de
- afbeelding 7
www.jossschmitz.eu
- afbeelding 8
<http://de.wikipedia.org/wiki/Wartburg>
- afbeelding 9
http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Germany
- afbeelding 10
<https://flagspot.net/flags/de1848.html>
- afbeelding 11
http://de.wikipedia.org/wiki/Badische_Revolution
- afbeelding 12
Koroesu - Sächsische Landesbibliothek Abt. Deutsche Fotothek; http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Dresden-Maiaufstand_.jpg by User:Kolossos via http://de.wikipedia.org/wiki/Europ%C3%A4ische_Revolutionen_1848/1849
- afbeelding 13
http://nl.wikipedia.org/wiki/Vlag_van_Duitsland
- afbeelding 14
<https://flagspot.net/images/d/de.gif>
- afbeelding 15
http://de.wikipedia.org/wiki/Badische_Revolution
- afbeelding 16
https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Germany
http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Germany#/media/File:Zeiten%C3%B6ssige_Lithografie_der_Nationalversammlung_in_der_Paulskirche.jpg
- afbeelding 17
<https://flagspot.net/flags/de1848.html>
- afbeelding 18
http://nl.wikipedia.org/wiki/Vlag_van_Duitsland
- afbeelding 19
<https://flagspot.net/flags/de1848.html>
- afbeelding 20a,b
https://flagspot.net/flags/dere_hi.html#ger
- afbeelding 21
https://flagspot.net/flags/dewp_hi.html

Aankondiging

In de serie 'Vlaggen en hun landen' is verschenen nr.1 over de Azerbeidzjaanse exclave Nachitsjevan. Auteur is Wim Schuurman en de uitgave wordt in eigen beheer verzorgd. De studie op A5-formaat kent 38 afbeeldingen in kleur en 28 pagina's glanzend papier.

De publicatie is verkrijgbaar door overschrijving van €5,00 (Nederland) of €6,50 (buiten Nederland) op bankrekening NL62 INGB 0001 9961 34 ten name van WJH Schuurman te Raalte.

Voor eventuele informatie wjhschuurman@gmail.com.

Vlag kunstenaar op museumtoren

Het hijsen op de toren van Boijmans is begonnen bij de museale presentatie van Ted Noten in Boijmans, een paar maanden geleden. Dit lijkt een mooie gewoonte te worden en nu is er een vlag van Martin Assig wiens werk op dit moment in het museum gepresenteerd wordt

Martin Assig haalt zijn inspiratie uit vele bronnen zoals religieuze tradities, folklore, rituelen, muziek van Bach, literatuur van Marguerite Duras en de Russische schrijvers. Tekening na tekening komt voort uit een geduldig werkproces, zoals monniken werkten aan middeleeuwse manuscripten of zoals bij stripboeken. Onderdeel van de tentoonstelling is een groot aantal tekeningen uit de serie 'St. Paul', waarmee Martin Assig in 2009 begon ter ere van kunstenaar Paul Klee. Deze werken ontstaan vanuit waarnemingen in het dagelijks leven. Verschillende materialen zoals kleurstof, bijenwas en houtskool, creëren intieme en persoonlijke werelden, waar sensualiteit en spiritualiteit samenkomen.

Martin Assig
t/m 21 februari 2016

Drie gemeentevlaggen

moeten nog in Vlag! worden besproken. Omdat dat nog even duurt hier alvast hun afbeeldingen en de datum waarop ze door de gemeenteraad zijn aangenomen.

De Fryske Marren
aangenomen 17-12-2014

Venlo
aangenomen 24-11-2010

Eijsden-Margraten
aangenomen 18-12-2012

Illustratie uit besproken boek. Vaandrig met een compagniesvlag van het Regiment Zwitserse Gardes in Nederlandse dienst, 1748-1796.

Armamentaria aflevering 49 Jaarboek 2014-2015 Nationaal Militair Museum

Een schenking van een zogeheten kolonelsvlag van het Regiment Zwitserse Gardes uit de achttiende eeuw was voor Louis Sloos aanleiding om een boeiende studie van dit regiment in Nederlandse dienst te schrijven voor het NMM jaarboek. Diverse afbeeldingen van vaandels worden getoond. Opvallend zijn de Zwitsers vaandels met Nederlandse kleuren of -symbolen zoals de pijlenbundel.

Veder wordt aandacht besteed aan (o.a) oversteek van het Spaanse leger over de Rijn in 1634, Hermanus Koekoek militair schilder en illustrator, Het laatste schot van een Nederlandse gevechtstank.

Mooi verzorgde uitgave, full colour, 280 bladzijden.
ISBN/EAN
978907093463

STICHTING
Vlaggenparade
ROTTERDAM

Jaarverslag Vlaggenparade 2014

is beschikbaar voor geïnteresseerden via
keesvrijdag@upcmail.nl

Colofon

Stichting Vlaggenparade Rotterdam,
Stichting Vlaggenmuseum Nederland,
Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde.
Secretariaat:
Rochussenstraat 67a
3015 ED Rotterdam
010 – 2417318
keesvrijdag@upcmail.nl

VLAG! nr 17, najaar 2015 – ISSN 1877-167X
copyright 2015.
Stichting Vlaggenmuseum Nederland,
Stichting Vlaggenparade Rotterdam,
Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde.

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this magazine may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Fotografie: Tom Pilzecker/Theun Okkerse
Ontwerp: Theun Okkerse
Drukwerk: Grafisch Goed

Redactie: Hans Horsting (oud-secretaris Vlaggenparade/Vlaggenmuseum), Daan van Leeuwen, Theun Okkerse, Marcel van Westerhoven (redactievoorzitter en secretaris Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde)

Vaste medewerkers: Willem van Ham, Hans Horsting, Daan van Leeuwen, Wim Schuurman, Marcel van Westerhoven

Abonnement:

Leden van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde krijgen Vlag! als onderdeel van hun lidmaatschap; founding members en donateurs van de Vlaggenparade ontvangen Vlag! eveneens. Wie lid van de Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde wil worden (Euro 25,- per jaar) en dus Vlag! steeds wil ontvangen kan zich aanmelden bij: de heer M. van Westerhoven secretaris Nederlandse Vereniging voor Vlaggenkunde
Van 't Hoffstraat 250
2014 RM Haarlem
06 15 25 06 53
m.westerhoven@gmx.net

Wie donateur van de Vlaggenparade wil worden kan daarover informatie aanvragen bij Kees Vrijdag,
e-mail: keesvrijdag@upcmail.nl
www.vlaggenparade.nl / twitter: @vlaggenparade

De Stichting Vlaggenparade Rotterdam heeft al geruime tijd een website www.vlaggenparade.nl.

De Vlaggenparade heeft ook een Twitter account, genaamd @vlaggenparade. Er kan nu dus ook via Twitter worden gecommuniceerd.

Founding mebers

